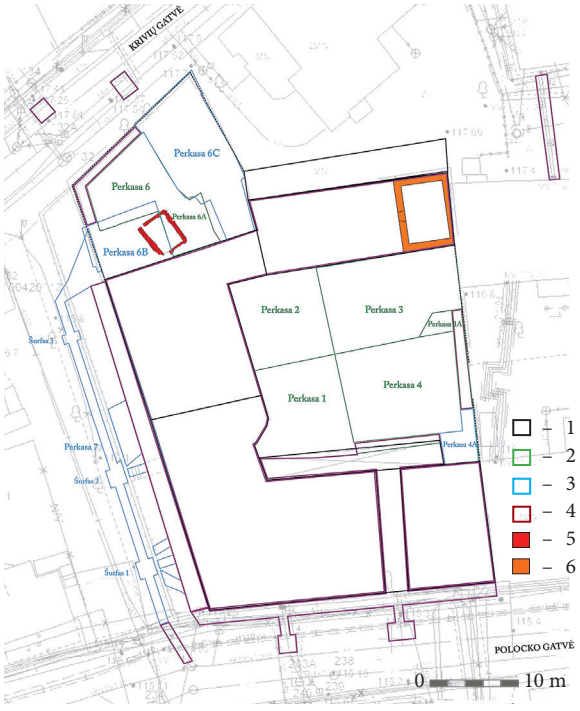
Linas Girlevičius

Polocko gatvė 2

2015 m. buvo tęsiami 2014 m. pradėti (žr. *ATL 2014 metais*, V., 2015, p. 403–408) archeologiniai tyrimai sklype Polocko g. 2 ir jo aplinkoje. Tirta vieta yra Vilniaus senojo miesto vietos su priemiesčiais (UK 25504) ir Vilniaus senamiesčio (UK 16073) teritorijose. 2015 m. detalieji tyrimai atlikti 304 m² plote, žvalgymai – 1564 m² plote.

Detalieji tyrimai sklypo Polocko g. 2 dalyje prie Krivių gatvės 2015 m. vyko greta 2014 m. tirtų vietų, o įgilintų objektų vietose – ir 2014 m. tirtose perkasų vietose (1 pav.). Nugriovus tarybiniu laikotarpiu statytus mūrinius statinius, 2015 m. čia tirtos perkasos 6B ir 6C, baigti tirti į įžemį įgilinti objektai, 2014 m. aptikti perkasose 6 ir 6A: gamybinės krosnies liekanos ir šulinio vieta. Sklypo dalyje prie Krivių gatvės tirtas 200 m² bendro dydžio plotas. Čia kultūrinis sluoksnis yra 1,2–1,75 m storio, į įžemį įgilintų struktūrų vietose jis yra gerokai didesnis, šulinio vietoje yra apie 7 m storio. Kultūrinis sluoksnis, pagal 2014–2015 m. atliktų tyrimų duomenis, datuojamas (XIV?) XV–XX a. 2015 m. vykusių archeologinių tyrimų metu bene daugiausia naujos informacijos apie sklypo dalyje prie Krivių gatvės slūgsantį kultūrinį sluoksnį ir jame esančias archeologines struktūras suteikė sklypo Polocko g. 2 ŠR dalies – ***perkasos 6C*** tyrimas (2 pav.). Po viršutiniais XIX–XX a. II pusėje suformuotais kultūrinio sluoksnio horizontais didelėje šios perkasos dalyje tirta apie 50 cm storio XVII–XVIII a. datuojama viršutinė archeologinio sluoksnio dalis – tamsiai pilka žemė su smėlio priemaiša. Jame aptikta XVI–XVIII a. datuojamų archeologinių radinių, daugiausia buitinės keramikos ir koklių fragmentų. Su šiuo sluoksniu sietinos XVIII a. datuojamos netoli perkasos 6C tirtos šulinio liekanos (3 pav.). Apie 1,9 m gylyje nuo buvusio žemės paviršiaus aptiktas 2,5 m skersmens apskritos šulinio statybos duobės kontūras. Objekto užpildas – maišyta pilka žemė su smėlio, žvyro, molio priemaišomis. Duobės viduryje išryškėjo sutrūnijusios medinio šulinio

1 pav. Situacijos planas: 1 – esamų pastatų kontūrai; 2 – 2014 m. perkasos; 3 – 2015 m. perkasos ir šurfai; 4 – 2015 m. žvalgytos teritorijos ribos; 5 – aptiktos gamybinės krosnies liekanos; 6 – aptiktos pastatų mūrinių dalių liekanos. L. Girlevičiaus brėž.

Fig. 1. Situation plan: 1 – contours of the existing buildings; 2 – 2014 trenches; 3 – 2015 trenches and test pits; 4 – boundaries of the area surveyed in 2015; 5 – the discovered remains of the kiln; 6 – the discovered remains of the masonry parts of buildings

liekanos. Šulinio būta kvadratinio plano, 1,1x1,1 m dydžio, jis statytas iš briauna sudėtų lentų iškastoje apskritoje žemyn siaurėjančioje duobėje. Prie statybinės duobės šlaitų būta tamsiai pilkos žemės – spėjamo išramstymo liekanų. Pasiekus 4,6 m gylį nuo žemės paviršiaus, į tiriamo objekto dugną buvo sukaltas 2 m ilgio grąžtas. Įžemis nebuvo pasiektas. Tirtame šio objekto užpilde aptikta XVIII–XIX a. datuojamų archeologinių radinių. Daugiausia tai buitinės keramikos fragmentai, aptikta stiklo indo šukė, akmens masės butelis, keraminės dekoratyvinės figūrėles fragmentas. Statant šulinį buvo apardytos ir netoliese buvusios gamybinės krosnies liekanos. Tiriant perkasą 6C, taip pat aptiktas su XVII–XVIII a. datuojamu kultūrinio sluoksnio horizontu susijęs pamato fragmentas iš vidutinio dydžio riedulių ir minimam laikotarpiui būdingų 29,5x15x7 cm, 27x14x7 cm ir

2 pav. Archeologiniai tyrimai statybos darbų metu – perkasa 6C iš Š. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 2. The investigation during the construction work: trench 6C, as seen from the N

3 pav. XVIII a. datuojamo šulinio vieta tyrimų metu iš ŠV. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 3. The site of the 18th-century well during the investigation, as seen from the NW

4 pav. XVI a. pabaigos krosnies liekanų tyrimas iš ŠV. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 4. The investigation of the remains of the late 16th-century kiln, as seen from the NW

panašaus dydžio plytų su išilginėmis braukomis, rištų moliu. Aptariamuoju laikotarpiu, veikiausiai XVII a. viduriu, kai Lietuvos sostinę nusiaubė vadinamasis Maskvos karas, datuojami ir tyrimų metu perkasoje 6C aptikti 2 nesuardyti ir vienas suardytas kapas. Viename kapų mirusiojo krūtinės srityje rastas biloninis smeigtukas, o dubens srityje – peilis. VU MF doc. A. Barkus nustatė, kad netoli vienas kito buvusiuose nesuardytuose kapuose, kuriuose mirusieji laidoti orientuojant priešinga vienas kitam kryptimi, palaidoti paaugliai, o veikiausiai tarybiniu laikotarpiu, statant čia buvusį garažą, suardytame ir duobutėje įrengtame kape buvo perlaidoti apie 40 m. amžiaus moters palaikai. Žemiau XVII–XVIII a. datuojamo sluoksnio perkasoje 6C tirtas pilkšvo smėlio, pilkos smėlingos žemės sluoksnis. Jis apie 40–50 cm bendro storio, nuo aukščiau aptarto sluoksnio atskirtas molio sluoksniu, kuris kai kur yra fragmentiškas. Šio nevientiso kultūrinio sluoksnio horizonto, dalis kurio veikiausiai yra susidarę dėl erozijos, esama degėsių tarpsluoksnio, liudijančio gaisrą. Manome, kad šio sluoksnio viršutinė dalis susijusi su keramikos dirbinių gamyba, vykusia šiame sklype XVI a. pabaigoje. Netoli perkasos 6C tirtos į įžemį įgilintos *krosnies* liekanos (4 pav.). Šio statinio mūrinių dalių liekanos yra 4,5x3,9 m dydžio, jo vidinės erdvės (degimo kameros?) dydis 3,8x2,9 m. Krosnies liekanų ŠV, ŠR ir PV kampai stipriai apardyti. P siena prastai išlikusi, nes iš P pusės ji nuardyta statant esamą pastatą. Tyrimų metu nustatyta, kad viršutinėje objekto dalyje slūgso objekto vidurio link įdubęs iki 1,1 m storio šviesiai pilkos žemės sluoksnis su molio gabaliukais. Žemiau šio sluoksnio buvo iki 10–15 cm storio tamsiai pilkos žemės sluoksnelis. Jame aptikta santykinai daug archeologinių radinių. Bene didžiausios dirbinių grupės – XVII–XIX a.

datuojami buitinės keramikos fragmentai, XVI a. pabaiga – XVII a. I puse datuojami koklių fragmentai. Žemiau pilkos žemės sluoksnio atkastas įdubęs molio su akmenimis sluoksnis. Galima manyti, kad tai palaipsniui dubusio gamybinės krosnies skliauto liekanos, o pilkos žemės sluoksnis susiformavo virš jo vėlesniu laikotarpiu (XVII–XIX a.), vietiniams gyventojams metant įvairias šiukšles, atmatas į sklype atsirandančią įdubą buvusios gamybinės krosnies vietoje. Molio sluoksnyje aptikta nedaug archeologinių radinių – XVI a. datuojamos buitinės keramikos fragmentų. Molio sluoksnis gana vientisas, jame neišlikę kokių nors konstrukcijų (pvz., skliauto) luitų. Objekto ŠR kampe nukasus aprašytuosius sluoksnius, aptikti buvę laiptai į gamybinės krosnies kamerą, kurio pakopoms panaudotos ir girnapusės. Pasiekus smėlio įžemio lygį, buvo nukastas objekto užpildas visoje objekto vidinėje dalyje. Vidurinėje objekto dalyje tame lygyje išryškėjo netaisyklingo stačiakampio plano pilkos žemės su pelenais ir moliu apie 2,5x1,4 m dydžio dėmė. Šiame sluoksnyje surasta dubeninio koklio šukė. Giliau tirtas maišyto smėlio sluoksnis, suformuotas krosnies statybos metu. Nukasus šiuos sluoksnius, objekto vidurinėje dalyje fiksuotos veikiausiai su krosnies statyba sietino apie 20 cm skersmens rąsto, kuris orientuotas PR–ŠV kryptimi, liekanos. Rąsto galai buvo paguldyti ant apie 25 cm skersmens vertikalių kuolų. Krosnies liekanose neaptikta jokių pertvarų žymių. Apatinė statinio dalis yra iš stambių (pvz., 65x42x40, 63x50x48 cm ir panašaus dydžio) riedulių, rištų moliu. Aukštesnėse krosnies liekanų dalyse išliko moliu rištų plytų. Jos 32x16x9 cm ir panašių proporcijų, gelsvos spalvos su išilginėmis braukomis. Aukščiausi mūro fragmentai – 1,3 m aukščio, apie 1 m aukštyje nuo krosnies apačios yra spėjama skliauto pėda. Kaip jau minėta, paties skliauto mūro liekanų neaptikta, kyla klausimas, ar krosnis buvo intensyviai naudota: smėlio įžemyje nematyti aukštos temperatūros sukeltų spalvos ar struktūros pokyčių, stipriau aprūkęs tik krosnies kameros PR kampas, pats mūras irgi neatrodo stipriau paveiktas aukštos temperatūros. Su krosnies naudojimo laikotarpio sluoksniu susijusios medinio statinio liekanos, aptiktos vidurinėje perkasos 6C dalyje. Šis iš horizontalių rąstų (veikiausiai ręstas) statytas pastatas ar kitoks statinys nebuvo stačiakampio plano – platėjo V–R kryptimi. Į perkasos 6C plotą pateko 5,8 m pločio šio statinio dalis, kuri R kryptimi išplatėja iki 7,2 m. Perkasos plote tirta iki 6,1 m ilgio šio medinio pastato V dalis. Tikėtina, kad minimas statinys buvo susijęs su gamybine veikla tiriamame sklype, o turbūt ir didesnėje aplinkinėje teritorijoje, vykusia XVI a. pabaigoje – XVII a. I pusėje. Žemiau veikiausiai dėl erozijos susidariusių sluoksnių su pavieniais XVI a. datuojamais radiniais tirtas apardytas tamsiai pilkos smėlingos žemės sluoksnis. Jame aptikti radiniai (juodosios keramikos ąsočio šukės, čerpės „vienuolės“ fragmentas, buitinės keramikos fragmentai) datuojami (XIV?) XV–XVI a. Su ankstyviausiu kultūrinio sluoksnio horizontu sietinas ir lanko strėlės antgalis, aptiktas vienos iš ūkinių duobių užpilde. Ūkinės duobės, kiti į įžemį įgilinti objektai perkasoje 6C išryškėję jau, spėjama, erozijos suformuotuose sluoksniuose, geriausiai buvo matomi 1,3–1,75 m gylyje atkastame smėlio įžemyje (5 pav.). Šie objektai nevienalaikiai. Tai aukščiau minėtos medinio pastato liekanos, ūkinės duobės, stulpavietės, ilgos medinės konstrukcijos (kažkokių užtvarų liekanos), taip pat iš kuoliukų formuotos tvorelės liekanos.

Sklype esančio rekonstruojamo pastato vidiniame kieme, PR dalyje tirta 18 m^2 dydžio ***perkasa 4A***, kurios vietoje po apardytu kultū-

5 pav. Perkasa 6C iš P, pasiekus smėlio įžemį. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 5. Trench 6C after reaching natural sand, as seen from the S

riniu sluoksniu tirti į smėlio įžemį įgilinti objektai, tarp kurių buvo ir medinio pastato, kurio dalis aptikta 2014 m. tirtoje perkasoje 4, liekanų tąsa.

Rekonstruojamo pastato rūsyje atlikti žvalgymai žemės kasimo darbų metu. Archeologinio sluoksnio, vertingų struktūrų neaptikta. Čia tvirtinant, gilinant pastato rūsio sienas kasti žmogaus veiklos minimaliai paveikti žvyro sluoksniai. Vertingų archeologinių radinių rūsio zonoje neaptikta.

Kaip ir numatyta statybos darbų projekte, buvo griaunamas pastato ŠV korpusas. Griaunamo korpuso vietoje, 215 m^2 plote, archeologinis sluoksnis neaptiktas, tačiau pastato R dalyje rastos į jį buvusios integruotos ankstesnio pastato liekanos – rūsys pralaužtu cilindriniu skliautu. Aptiktų mūrų architektūrinius tyrimus atliko architektūros ekspertas R. Zilinskas. Nustatyta, kad pastato liekanos datuojamos XIX a. pradžia.

Prie pastato V dalies, Krivių ir Polocko gatvėse bei prie pastato Polocko g. 4A buvo atliekami archeologiniai tyrimai, susiję su požeminių inžinerinių tinklų įrengimu, rekonstravimu. Didžiausios apimties darbai – žvalgomojo pobūdžio ir detalieji tyrimai – atlikti prie pastato V dalies, įrengiamos lietaus nuotekynės bei tvirtinamų pamatų vietose. Čia tirtuose šurfuose fiksuotas 0,6–1,7 m storio kultūrinis sluoksnis,

į įžemį įgilintų objektų vietose kultūrinis sluoksnis dar storesnis. Viršutinė kultūrinio sluoksnio dalis stipriai apardyta XX a. Kultūrinis sluoksnis plonesnis prie Polocko gatvės, tikėtina, kad jis gali būti suardytas net tiesiant elektros kabelius (paprastai tiesiami 0,7–1 m gylyje). Atliekant detaliuosius tyrimus prie pastato V dalies, 86 m^2 plote, nustatyta, kad tiriamoje vietoje pagrindinė kultūrinio sluoksnio dalis stipriai apardyta, tačiau esama didelių į įžemį iki 3 m įgilintų objektų – ūkinių duobių. Jose aptikta XV–XVIII a. datuojamų archeologinių radinių. Žvalgymai atkasant pastato V sienos pamatus naujos informacijos nesuteikė – plote žvalgyti beveik visiškai anksčiau vykusių darbų metu suardyti kultūrinio sluoksnio horizontai, fiksuoti į įžemį įgilinti objektai.

Polocko St. 2

In 2015, the investigation, begun in 2014, on and beside the plot at Polocko St. 2 in the historic Vilnius suburb of Užupis was continued (Fig. 1). After the demolition of the valueless Soviet era buildings, 304 m^2 were excavated. The investigation's results supplemented the facts, established during the 2014 investigation, about the development of this part of Vilnius. The investigation in the N part of the plot on Krivių Street (Fig. 2) yielded perhaps the largest number of new facts. The site of a wooden well created, it is thought, in the 18th century, was excavated there (Fig. 3). Three burials of individuals who probably died in the mid-17th century during the war with Moscow were discovered. The remains of a late 16th-century wooden building, which was connected with the pottery production that occurred at this site, were found. It is interesting that the building does not have right-angled corners and was probably a trapezium. The remains of kiln from this period were also unearthed (Fig. 4). Owing to later production activities, the kiln had been partially demolished, which made its structure difficult to determine. It is interesting that millstones had been used to create the steps leading to the kiln's firebox. An arrowhead discovered during the investigation is indirect evidence of the battles in Vilnius that were waged with the Teutonic Knights and their allies. Some of the wooden structures, the remains of which had survived in the natural sand, should perhaps also be connected with this period (Fig. 5).

Linas Girlevičius, Atas Žvirblys

Polocko gatvė 7

Vilniaus senojo miesto su priemiesčiais (UK 25504) ir Vilniaus senamiesčio (UK 16073) teritorijoje, sklype Polocko g. 7 atlikti žvalgomieji tyrimai, nes jame numatomi didelės apimties statybos ir remonto darbai, o archeologiniai tyrimai sklype iki šiol nevyko. Numatyta rekonstruoti XIX a. statytą sklypo gilumoje stovintį pastatą, taip pat statyti naujus: atkurti sklypo Š dalyje prie gatvės stovėjusį pastatą bei sklypo R ir PR dalyse vietoje dabar esančių mūrinių pastatų statyti naujus. Tyrimais siekta patikslinti šioje Vilniaus miesto vietoje slūgsančio kultūrinio sluoksnio datavimą, storį, pobūdį, galbūt aptikti ankstesnio užstatymo liekanų, nustatyti, ar sklype esama archeologinių radinių, urbanistinių struktūrų liekanų ar kitokių radinių, kurie galėtų turėti įtakos įgyvendinant rengiamą statybos darbų projektą.

Arčiausiai tiriamos vietos 2012 ir 2014 m. archeologiniai tyrimai atlikti greta, į V nuo tiriamojo sklypo esančiame sklype Polocko g. 7A (žr. *ATL 2012 metais*, V., 2013, p. 461–463; *ATL 2014 metais*, V., 2015, p. 424–428). Nustatyta,